

Соціально-психологічні особливості студентів – майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій

О. Р. Ткачишина

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Стаття присвячена аналізу соціально-психологічних особливостей сучасної студентської молоді. Розглянуто соціально-психологічні особливості студентів – майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій. Відзначено необхідність проведення просвітницької роботи зі студентами спрямованої на усвідомлення ними змісту майбутньої професії, її позитивних та негативних сторін з метою попередження професійної деформації в майбутньому.

Ключові слова: соціально-психологічні особливості студентів, комп'ютеризація, комп'ютерні технології.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зміни, які останніми роками відбуваються у світі та в нашій країні не можуть не впливати на особистість. Політичні, соціально-економічні зміни, розвиток науки і техніки постійно висувають нові вимоги до людини. Щоб адаптуватися до нових умов вона змушена час від часу переглядати свої погляди й переконання, змінювати свою поведінку відповідно до зовнішніх умов існування.

Особливо чутливою до змін, що відбуваються в людському суспільстві виявляється молодь. Вона легше і швидше в порівнянні зі старшим поколінням, сприймає те нове, що приходить із-за кордону, або виникає на теренах нашої країни. Нещодавні політичні події в нашій країні показали, що молодь не стояла осторонь, а була активним учасником суспільних перетворень. Все це безумовно впливає на свідомість молодого покоління, формування його поглядів і переконань, сприяє утворенню соціально-психологічних особливостей характерних для молоді наших днів.

Перехід людського суспільства з постіндустріальної фази розвитку в інформаційну фазу, тобто в суспільство засноване на інформаційних

технологіях, прискорює темпи життя, зростання обсягів інформації, що певною мірою підриває людське розуміння співвідношення часу і мети. Комп'ютери входять в усе нові й нові галузі людської діяльності, відіграючи важливе значення в організації роботи, тим самим полегшуючи діяльність людини. Але трансформуючи при цьому не тільки окремі дії, але й людську діяльність у цілому, впливаючи на всі психічні процеси.

Таким чином, комп'ютеризація, яка набуває усе більшого розмаху не може не впливати на інтереси, погляди, переконання молодого покоління. В зв'язку з цим зростає інтерес молоді до опанування комп'ютера, спеціального вивчення комп'ютерних наук, інформаційних технологій, а також інших напрямів пов'язаних з комп'ютерною технікою. Зокрема набувають популярності такі спеціальності як “Інтелектуальні системи прийняття рішень”, “Програмне забезпечення автоматизованих систем” та інші.

Обрання молодими людьми спеціальностей, які пов'язані з інформаційними технологіями спонукає до думки про наявність у них певних здібностей, рис характеру, індивідуальних психологічних особливостей, які зумовили свідомий вибір своєї майбутньої професії.

Тема нашого дослідження стосується проблеми соціально-психологічної адаптації студентів – майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій в процесі навчання, що вимагає з'ясування соціальних, індивідуально-психологічних особливостей, що зумовили вибір професії.

Молодь сприймає цей комп'ютерний віртуальний світ, як цілісний, чіткий, визначений, тоді як для їхніх батьків, він виглядає незрозумілим, розмитим, неясним [1].

Це певним чином формує соціально-психологічні особливості сучасної студентської молоді. Слід зазначити, що не тільки поступальний соціально-економічний розвиток суспільства здійснює вплив на особистість, але важливо враховувати і той факт, що і комп'ютер, як сходинка науково-технічного розвитку впливає на всю інтелектуальну діяльність людини. Тому сучасна молодь деяку інформацію сприймає швидше у діалоговому режимі з

механізмами. Як відмічають деякі автори [4], величезний вплив комп'ютеризації на психіку людини та її психічний розвиток безперечний. Комп'ютер перебудовує не тільки структуру розумової діяльності, але й діяльність мнемічну, він впливає на психіку людини в цілому.

Комп'ютеризація впливає не тільки на розвиток пізнавальної, але й мотиваційної, емоційної сфери особистості, її самосвідомість. Вплив на психічний розвиток може бути як навмисним, так і ненавмисним; результати, що досягаються, можуть відповідати поставленим цілям чи бути побічними стосовно цих цілей. Змінюється спілкування і система міжособистісних взаємин [4].

Як справедливо зазначають деякі дослідники [5], міжособистісне спілкування в наш час стає дедалі винятковішим явищем. Технологізація суспільства, зростання темпів виробничих процесів ведуть до розмежування людей, не залишають вільного часу для прямих безпосередніх контактів. Вони починають опосередковуватися різними технічними засобами – телефоном, телевізором, комп'ютером, що на їхню думку, завдає суттєвих втрат моральним та духовним аспектам міжособистісного спілкування. Ми погоджуємось з такою точкою зору, оскільки вважаємо, що ніякі найдосконаліші технічні засоби не можуть замінити сили живого спілкування та його ефекту в міжособистісній взаємодії. Не заперечуючи розвиток техніки і технології ці автори [5] підкреслюють, що “особистий контакт має більшу емоційну силу, бо у ньому безпосередньо діє соціально-психологічний механізм духовного спілкування, актуалізується те “розумове поле”, яке об'єднує людей, стимулює духовний потяг однієї людини до іншої” [5, с. 215].

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нами проведено пілотажне дослідження студентів I – III курсу, які навчаються за напрямом “Комп'ютерні науки” Інституту кібернетики ім. А. Гьонца Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Київ). Метою нашого дослідження було з'ясування індивідуально-психологічних особливостей майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій. Підкреслимо, що

індивідуально-психологічні особливості відіграють значну роль в процесі соціально-психологічної адаптації особистості.

В дослідженні приймали участь 30 студентів (з них 2 дівчини) I – III курсу, які навчаються за спеціальностями “Програмне забезпечення автоматизованих систем” та “Інтелектуальні системи прийняття рішень”. Процентне співвідношення участі в дослідженні студентів I – III курсу становить: I курс – 56,7%, II курс – 33,3%, III курс – 10%. Вік досліджуваних становить від 16 до 35 років.

В процесі дослідження використані методи спостереження, бесіди, а також спеціальні методики:

1. Опитувальник Спілбергера – Ханіна (направлений на дослідження рівня тривожності особистості).

2. Опитувальник Г. Айзенка (для дослідження показників нейротизму та екстраверсії - інтроверсії).

3. Опитувальник FPI (призначений для діагностики станів та властивостей особистості).

4. Методика А. Фідлера (призначена для діагностики психологічної атмосфери в колективі).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Проаналізувавши отримані результати дослідження ми дійшли таких висновків:

1) Представленість осіб жіночої статі, які навчаються за напрямом “Комп’ютерні науки” і які прийняли участь у дослідженні, що становить 6,7% (в порівнянні зі студентами чоловічої статі – 93,3%) дають змогу стверджувати про певні гендерні відмінності в інтересах, поглядах, нахилах, які впливають на професійне самовизначення.

2) Психологічну атмосферу в досліджуваних студентських групах можна охарактеризувати як сприятливу (загальна оцінка коливається від 10 до 45 балів, що характеризує сприятливу психологічну атмосферу).

3) Показники особистісної та ситуативної тривожності в переважній більшості мають середній рівень (60% і 63,3% відповідно).

4) За показниками екстраверсії та нейротизму переважають середні значення (43,3% і 60% відповідно).

5) За методикою FPI високі показники отримані за такими шкалами: а) відвертість (73,3%); б) роздратованість (53,3%); в) емоційна лабільність (46,7%).

Детального розгляду потребують стани та властивості особистості які мають високі показники для кращого розуміння індивідуально-психологічних особливостей студентів – майбутніх програмістів.

Високі показники за шкалою “Відвертість” характеризують відношення до соціального оточення і рівень самокритичності. Високі оцінки свідчать про прагнення до довірливо-відвертої взаємодії з оточуючими людьми при високому рівні самокритичності.

Високі показники відвертості можуть бути пов’язані з особливостями сучасної молоді, а саме з більшою сміливістю у висловленні своїх думок, відстоюванні власних інтересів, відвертому висловлюванні почуттів, в порівнянні з молоддю минулих десятиліть. Це здебільшого зумовлено загальними змінами, що відбуваються у світі, а також у нашій країні.

Високі оцінки за шкалою “Роздратованість” свідчать про нестійкий емоційний стан зі схильністю до афективного реагування. Це може свідчити про наявність певних характерологічних рис в особистості (збудливість, нетерплячість, відсутність терпимості до думок інших людей, які протилежні за змістом поглядам особистості). Такі індивідуально-психологічні особливості можуть підсилюватися віковими змінами в певний період життя (наприклад, роздратованість, підвищена збудливість, емоційна нестійкість та неадекватні реакції у підлітків зумовлені біологічною перебудовою організму в цей період, а саме підвищеним впливом гормонів які впливають на всі системи організму) [2, с. 423]. В період ранньої юності (16-18 років) роздратованість особистості, що веде до ускладнень у взаємовідносинах з іншими людьми, труднощів у

спілкуванні може бути зумовлена кризою ідентичності, яка характерна для цього вікового періоду і пов'язана з самовизначенням особистості [3]. Криза ідентичності полягає у послідовності соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій та самовизначень. Центральним новоутворенням ранньої юності стає самовизначення не лише особистісне, а й професійне. При всій складності цього явища основним у ньому є потреба зайняти внутрішню позицію дорослого, усвідомити себе як члена суспільства, визначити себе у світі, тобто зрозуміти себе, свої можливості, своє місце і призначення у житті. Провідною на цьому етапі стає учбово-професійна діяльність [3].

Якщо молода людина вже обрала свою майбутню професію і навчається у вузі, то в цей період відбувається поглиблене ознайомлення з професією. На перших курсах це ознайомлення носить ще досить віддалений характер, але все ж особистість дізнається про свою майбутню професійну діяльність більше ніж мала уявлення при вступі до вузу на відповідну спеціальність. На III-V курсах, коли студенти вже в основному вивчають дисципліни професійного спрямування відбувається, так би мовити, формування “картини професійної діяльності”, коли особистість вже в повній мірі уявляє структуру і зміст своєї професійної діяльності.

Під час навчання у вузі постійно відбувається корекція уявлень про свою майбутню професію, що може супроводжуватися задоволенням від правильно зробленого вибору, або ж розчаруванням і фрустрацією, коли очікування особистості не співпадають з наявними можливостями. Невпевненість у правильності вибору професії, а тим більше незадоволення з цього приводу породжують труднощі не тільки в навчанні, але й у відносинах з іншими людьми, що супроводжується роздратуванням, почуттям нерозуміння іншими і т. п.

Високі оцінки за шкалою “Емоційна лабільність” вказують на нестійкість емоційного стану, яка проявляється в частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, роздратованості, недостатній саморегуляції.

Можна припустити, що виявлені психологічні особливості студентів – майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій відіграли певну роль у виборі професії. Оскільки і роздратованість і часті коливання настрою особистості у спілкуванні з іншими ведуть до труднощів та ускладнень у взаєминах з людьми. Професія програміста за своєю специфікою створює систему “людина – комп'ютер”, діяльність в якій значно відрізняється від діяльності в системі “людина – людина”.

На наявності деяких спільних рис у людей певної професійної спрямованості наголошували й інші автори [2]. Так, Р. М. Грановська [2, с. 489] підкреслювала, що одночасно з необхідними для роботи якостями програмісти досить часто люди сором'язливі, некоммунікбельні, які не мають достатньо постійних друзів, починають поступово віддавати перевагу людському спілкуванню спілкування з комп'ютером. Він стає їх партнером з яким можна ночами грати в цікаві ігри. З часом вони все частіше запізнюються додому, а інколи взагалі не повертаються, ховаючись в робочих приміщеннях. Очевидно, що закріплення подібних звичок не покращує товариське та родинне спілкування, може породжувати враження про цих спеціалістів, як про людей дуже замкнених і педантичних [2, с. 489].

Щоб запобігти таким негативним явищам, на нашу думку, необхідно проводити просвітницьку роботу ще під час навчання майбутніх програмістів у вузі. Така робота має бути спрямована на міжособистісні стосунки, на спілкування з іншими людьми. У студентів поряд з професійною спрямованістю на взаємодію з технікою, необхідно формувати усвідомленість та важливість “живого” спілкування між людьми, що покращить розуміння іншої людини, а також її поглядів, почуттів, переконань тим самим полегшуючи міжособистісну взаємодію. Адже саме людське спілкування в скрутну хвилину може значно полегшити переживання особистості, зумовлені внутрішніми чи зовнішніми факторами.

Враховуючи виявлені особливості студентів, що навчаються за напрямом “Комп'ютерні науки”, проаналізувавши всі сторони студентського життя та

умови навчання, визначимо загальні соціально-психологічні особливості сучасної студентської молоді:

1. Сучасна студентська молодь є більш демократичнішою та розкутішою в порівнянні з молоддю минулих десятиліть, що зумовлено загальними змінами які відбуваються у світі, а також суспільними перетвореннями в нашій країні. Це проявляється у сміливому висловлюванні своїх думок, відстоюванні власних інтересів, відвертому вираженні почуттів. Сучасна молодь краще знає свої права та можливості, що позитивно впливає на формування особистості.

2. Соціально-економічний розвиток суспільства, розвиток науки і техніки (комп'ютеризація суспільства) створюють відповідні умови для розвитку молоді особистості. Зокрема це виявляється в тому, що сучасна молодь є більш розвинутішою в інтелектуальному плані, а також для неї характерний прискорений біологічний розвиток організму (акселерація). Слід підкреслити, що на розвиток пізнавальної, мотиваційної, емоційної та інтелектуальної сфери значно впливає комп'ютер. Це створює умови для прискореного психічного розвитку.

3. Характерний високий рівень розвитку самосвідомості сучасної молоді, що формується з рівня розвитку суспільства, соціальних умов існування. Молоді люди усвідомлюють необхідність здобуття вищої освіти, а саме набуття певної кваліфікації та отримання знань з певної спеціальності з метою реалізації власного потенціалу. На старших курсах у студентів з'являється бажання і можливість поєднувати навчання з роботою, що прискорює соціально-психологічну адаптацію особистості при входженні в нову соціальну групу та полегшує подальшу професійну діяльність.

ВИСНОВКИ

Професійне самовизначення молоді людини тісно пов'язане з нахилами, задатками та установками особистості. Тому, коли в людей певної професії помітні деякі спільні риси характеру, їх специфіка може бути обумовлена не тільки вторинним впливом професійної ролі, але й тим, що її вибирають люди які мають певні нахили. Знання стереотипів сприймання, пам'яті, понять, які

формується у представників певної професії, дозволяє їм позбавитись від одностороннього підходу до них, попереджати появу професійної деформації, більш об'єктивно відноситись до своїх недоліків у спілкуванні [2].

Просвітницька робота спрямована на попередження професійної деформації особистості, повинна проводитись ще під час навчання у вузі. Основними її напрямками мають бути: 1) Усвідомлення особистістю змісту майбутньої професійної діяльності, вимог, що висуває дана професія до особистості та її особливостей; 2) З'ясування позитивних і негативних сторін обраної професії та пов'язаних з ними впливів (на фізичне здоров'я, психіку особистості, тощо); 3) Розвиток позитивного професійного впливу на особистість (на формування певних рис характеру, складу мислення, пам'яті, тощо), що знадобиться не тільки в професійній сфері життя; 4) Формування прагнення протистояти негативному впливу професійної діяльності, свідоме запобігання цьому (усвідомлення існування стереотипів мислення, відкритість новому досвіду), що може попередити професійну деформацію в майбутньому.

Соціально-психологічні особливості сучасної студентської молоді зумовлені загальними змінами у світі (розвиток науки і техніки, інформатизація людського суспільства, прискорений темп життя, поширення демократичних засад) та змінами, які відбуваються в нашій країні (політичні, демократичні, соціально-економічні). Події, що відбуваються навколо молодої особи впливають на її погляди, інтереси, почуття та переконання, професійне самовизначення, формуючи її поведінку. Все це надає їй рис неповторності, відрізняючи від молоді минулих десятиліть, надаючи їй характеристики сучасності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батькам – про валеологію: Посіб. для батьків старшокласників/ Бойченко Т., Колотій Н., Царенко А., Жеребецький Ю., Голі Д., Луцюк Р. – К., 2000. – С. 84-86.

2. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. – 3-е изд., с изм. и доп. – СПб.: Свет, 1997. – 608 с.
3. Заброцький М. М. Вікова психологія: Навч. посіб. – К.: МАУП, 1998. – 92 с.
4. Тихомиров О. К., Бабанин Л. Н. ЭВМ и новые проблемы психологии: Учеб. пособ. – М.: Изд-во Московского университета, 1986. – 203 с.
5. Філософія: Навч. посіб. / За ред. І. Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – С. 215.